

Biblioteka
OLOVKA, TUŠ I PERO
Br. 39

Urednik
Borislav Pantić

Izvršni urednik
Darko Tuševljaković

Naslov originala
PRINCE VALIANT® VOL. VIII 1951-1952
BY HAL FOSTER

Dizajn korica
Dragan Bibin

Copyright © 2016 King Features Syndicate, Inc.
™ Hearst Holdings, Inc.
Copyright © 2016 za ovo izdanje Čarobna knjiga

PRINC VALIJANT
OSMI TOM: 1951–1952.
HAROLD R. FOSTER

Izdavač:
Čarobna knjiga, Beograd

Za izdavača:
Borislav Pantić

Lektura i korektura:
Jelena Trošić, Nevena Bojičić

Prelom i priprema za štampu:
Miodrag Nikolić

Plasman:
021/439-697

Štampa:
Rotografika, Subotica

CIP - Katalogizacija u publikaciji - Narodna biblioteka Srbije, Beograd

741.5
741.5.071.1 Фостер Х.

ФОСТЕР, Харолд, 1892-1982

Princ Valijant. Tom 8, 1951-1952 / Harold R. Foster ; s engleskog preveo Žika Bogdanović. - Beograd :
Čarobna knjiga, 2016 (Subotica : Rotografika). - 120 str. : ilustr. ; 30 cm. - (Biblioteka Olovka, tuš i pero ;
br. 39)

Prevod dela: Prince Valiant. Vol 8, 1951-1952 / by Hal Foster. - Tiraž

1.200. - Str. 5-12: Umetnik ni blizu običnog : Hal Foster Lord Grejstok iz
kanadske kraljevske konjičke policije / Brajan M. Kejn. - Str: 117-120: Hal
Foster i druga žena / Brajan M. Kejn.

ISBN 978-86-7702-445-1
COBISS.SR-ID 220943372

Nijedan deo ove publikacije, kao ni publikacija u celini, ne sme se reprodukovati, umnožavati, preštamovati niti u bilo kojoj drugoj formi i bilo kojim drugim sredstvom prenositi ili distribuirati bez odobrenja izdavača. Sva prava za objavljivanje ove knjige zadržavaju autor i izdavač prema odredbama Zakona o autorskim pravima.

Princ Valijant

OSMI TOM: 1951–1952. HAROLD R. FOSTER

S engleskog preveo
Žika Bogdanović

Northwest pedigreed printing papers

THE NORTHWEST PAPER COMPANY • CLOQUET, MINNESOTA

A reprint of the current advertisement appearing in Business and Printer magazines.
Proofed on MOUNTIE E. F. BOOK 70 lb.

Harold Rudolf Foster, zvani Hal, počeo je da učestvuje u kampanji Nortvest papirne industrije 1929. i ta saradnja je trajala sledećih deset godina. On je bio prvi umetnik koji je crtao mauntije, pripadnike Kraljevske kanadske konjičke policije, za nekoliko brendova Nortvesta, uključujući pedigrid printing pejper, vejerhauzer i klo-kej. (Vidi reklamu za klo-kej iz 1933. u prvom tomu Princa Valijanta, 1937–1938.)

UMETNIK NI BLIZU OBIČNOG¹:

HAL FOSTER I LORD GREYSTOK IZ KANADSKE KRALJEVSKE KONJIČKE POLICIJE

Napisao: Brajan M. Kejn

Pre nego što je počeo da crta *Princa Valijanta* i *Tarzana*, Foster se bavio crtanjem reklama. Većina njegovih najranijih radova bila je u vezi sa sezonskim katalogom tekstilne industrije. Pošto je morao da izdržava porodicu, a posle Prvog svetskog rata u Kanadi je bilo sve manje radnih mesta, Foster je odlučio da se preseli u veći grad, gde je posla bilo više. Pretnja nemaštine prisilila je Fostera da 1919. krene na sada čuveni put biciklom od hiljadu i po kilometara – od Vinipega do Čikaga. Od dvadeset najvećih reklamnih agencija dvadesetih godina, četvrtina je imala sedište u Čikagu, a polovina u Njujorku. Od preostalih, dve su bile u Detroitu, dve u Filadelfiji, a jedna u Sent Luisu (Marchand, str. 32). „Vetroviti grad“ je bio jedina mogućnost za Fostera, koji je bio lišen gotovo svih sredstava, ali je imao talenat i motivaciju da uspe.

Foster je smesta počeo da radi za graversku kompaniju *Jan i Olike*, ali posle dve godine je prešao u studio *Palenske-Jang*. Bila je to reklamna firma srednje veličine koja nikad nije dospela među najboljih dvadeset. U vreme kad su unajmili Fostera, jedan od osnivača, Harold M. Jang (1894–1923), već je bio neočekivano preminuo, a drugi, poznati novinski ilustrator i umetnički direktor, Hajnrih Rajnhold Palenske zvani Pal (1884–1954) beše prešao u veću agenciju u Čikagu i odveo deo klijenata. Tako je 1925, u napetom trenutku, Foster došao kao zamena za dvojicu crtača u veoma konkurentnom polju reklamne industrije. Brilljirao je, a među njegovim klijentima dvadesetih godina bili su *Vurlicer pijano*, *Džonson vanbrodski motori*, kompanija *Internešenal harvester* (ogranak za kamione) i *Junion Pacifik železnice*. (Vidi „Prvo upoznaj Ameriku“ – ilustracije Hala Fostera za *Junion Pacifik železnice* u sedmom tomu *Princa Valijanta*, 1949–1950.)

Uz neke izuzetke, reklamne agencije su dvadesetih godina prošlog veka bile veoma ugledne firme, a plate umetničkih direktora u agencijama bile su među 10% najviših (Marchand, str. 37). Ernest Elmo Kalkins (1868–1964) iz firme *Kalkins i Holden* želeo je da podigne reklamnu umetnost na nivo lepe umetnosti i upravo je on pomogao Luisu Karlu Pedlaru (porodično prezime Pedler, 1884–1953) da 1920. osnuje Klub umetničkih direktora. Kalkins je tvrdio da su nekadašnje predrasude prema umetnosti u reklamnoj industriji nestale i da su komercijalni umetnici jednaki ostalima. Zastupajući ideju o umetničkoj jednakosti, agencija *N. V. Er i sin*, nekada jedna od tri najveće u SAD, osnovala je sopstvenu umetničku galeriju kako bi se u njoj izlagala dela komercijalnih umetnika.

Poslovna škola Harvard je 1924. osnovala Nagradu „Harvard“, namenjenu upravo izvanrednom advertajzingu, u rangu Nobelove i Pulicerove nagrade.

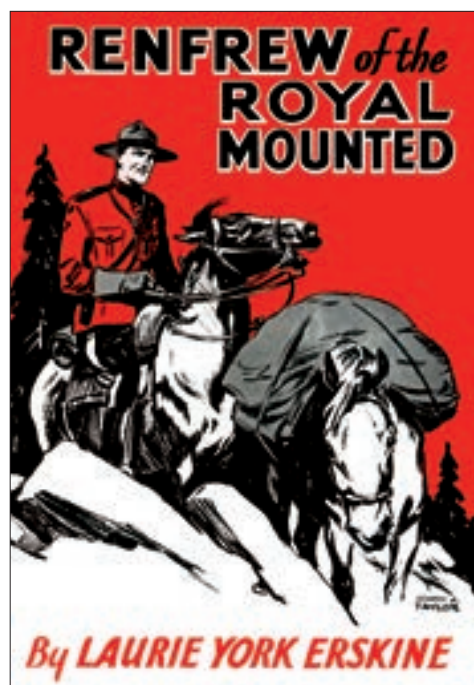
Nagrada je osnovana sa ciljem da se reklamne agencije podstaknu da „postignu viši nivo inteligencije, pristojnosti i poštovanja“ (Marchand, str.26). Za ljude poput Kalkinsa, reklamna umetnost nije bila samo profesija visoke kulture, nego neophodan element za podizanje ukusa javnosti i uvođenje lepote u dobu sterilnih mašina. Naravno, bilo je i stripskih oglasa iz reklamnih agencija koji su namerno i potpuno ignorisali ta uzvišena merila.

U vreme pre televizije, dvadesetih i tridesetih godina, stripovski oglasi su imali vizuelni efekat koji je nedostajao radijskim reklamama i scenarije u maniru sapunske opere, koju je većina „kvalitetnih“ reklama prezirala. S naslovima poput *Ljudi*

Ova Fosterova ilustracija je postala logotip za šumske proizvode vejerhauzer i pojavljivala se na svemu, od kutija za šibice do brošura.

¹ Naslov ovog eseja je omaž čuvenom marketinškom sloganu Kraljevske kanadske konjičke policije: „Karijera ni nalik na običnu“. Pošto je Foster bio prvi umetnik koji je crtao likove pripadnika Konjičke policije za reklamnu kampanju *Nortvest papirne industrije*, smatram da je to veoma prikladno. Osim toga, za mnoge od nas je ta izjava sasvim tačna.

Maunti je bio veoma popularna i prepoznatljiva figura početkom dvadesetog veka. Sleva-nadesno: časopis Lajf, 28. jun 1923, nacrtao C. F. Piters; Renfru iz Konjičke policije, 1924, nacrtao Džon A. Tejlor; Saterdej ivning post, 25. mart 1933, nacrtao Edgar Frenklin Vitmark (1894–1956).

šapuću i *Zašto sam plakala posle zabave*, ti lični, vrlo ispovedni tekstovi pokazali su se privlačnim za voajerski nastrojenu publiku. U jednom stripu, na primer, žena se žali zbog toga što njen muž ne dolazi kući svake večeri i očajava što je njen brak u krizi zbog (pazite sad) bezukusnog, bajatog hleba. „Neka vaš muž žuri kući! Pametne žene znaju da je obrok važan deo života svakog muža! Zato hiljade žena uveliko kupuju čudesni hleb“ (Marchand, str. 113). Da, stripski oglasi su bili vrlo prizemni, ali su prodavali robu!

Iako su krajem dvadesetih godina i dalje predstavljale retkost, mini-drame u stripu bile su već česte kako u odeljku za strip u dnevnim novinama, tako i u časopisima. Rinso je izbeljivao veš, Teodor Sjus Gajzel (Doktor Sjus, 1904–1991) pomagao je pri prodaji insekticida *flit*, a sapun *lajfboj* spasao je bezbroj žena od muka zbog neprijatnog telesnog mirisa. Začudo, prodaja tih proizvoda je rasla, ali niko nije znao zašto sve dok Galupov

institut 1931. nije objavio da se samo 4,5% čitalaca žali kada u kupljenim novinama nema tabaka s vestima, dok se 88% žali kad nema odeljka za strip. Galupova anketa je zaprepastila reklamne agencije jer je naučno dokazala da „tabloidni način razmišljanja“ zahvata sve demografske slojeve i da odeljak za strip, za koji se nekada mislilo da je namenjen isključivo deci, sa uživanjem čitaju i odrasli (Marchand, str. 110–116).

Do jeseni 1932, *Komiks vikli* je povećao broj strana kako bi objavljivao stripske oglase za dvadeset sedam oglašivača – a svaki je zauzimao celu stranu. Stripski oglasi su postali toliko popularni da je oglas na celoj strani u *Komiks vikliju* koštao 40% više nego cela strana u *Saterdej ivning postu* (Marchand, str. 112). Zapravo (užas nad užasima), stripski oglas na celoj strani uspeo je da uđe čak i u *Saterdej ivning post*. U nekim strip-skim oglasima su fotografisana lica bila nakalemljena na crtana tela ili su samo iznad fotografija bili montirani oblačići

s tekstom. Sredinom tridesetih godina, taj „broken-art“ stil dobio je naziv „doba oblačića“ (Marchand, str.304). Za reklamne stručnjake koji su želeli da unaprede komercijalnu umetnost, stripske reklame su predstavljale degradaciju njihove profesije.

Pre 1929, novinski stripovi su bili uglavnom humoristični i reklamni, a bilo je i stripskih adaptacija romana i pre nego što se pojavio crno-beli dnevni strip *Tarzan*. Vilijam Randolph Herst je 1927. unajmio Patrika Džona Monahana (pravo ime Patrik Džon Salivan, 1882–1931) da adaptira za strip Šekspirove drame i neke romane. Monahan je bio poznati novinski ilustrator i naslikao je nekoliko naslovnih strana za *Ol-stori vikli* s Tarzanom i drugim likovima Edgara Rajsja Barouza. On je tako adaptirao u format dnevnog stripa *Romea i Juliju*, *Hamleta*, *Magbeta* i nekoliko drugih tekstova, uključujući i *Pikvikov klub* Čarlsa Dikensa (Barrett). To su bili književni tekstovi, ali bez mnogo avantura.

Sredinom dvadesetih godina, u novinama su počeli da se pojavljuju avanturistički stripovi za dečake, sa izraženom pretnjom fizičkog nasilja. Čester Gamp i Fil Hardi bili su tinejdžeri vični pištolju, čiji su meci ubijali neprijatelje izvan tabli stripa (što je dalo novo značenje izrazu „smrt na marginama“!). Ubrzo su usledili i drugi stripovi za dečake, kao što su *Tejlspin Tomi* (*Tailspin Tommy*, 1928) Glena Čafina (?–1978) i Hala Foresta (1895–1959) i *Sreća Tima Tajlera* (*Tim Tyler's Luck*, 1928) Lajmana Jan-

Nekoliko crteža iz crno-bele adaptacije Tarzana od Majmuna koju je uradio Hal Foster. Privlačan, herojski, oštro izvajan lik lorda Grejstoka postao je uzor za Fosterove mauntije.

ga (1893–1984). *Voš Tabs* (*Wash Tubbs*, 1924) Rojstona Kembela Krejna (1901–1977) počeo je kao šaljivi strip, a postao je jedan od najpopularnijih avanturističkih stripova za dečake, predstavivši 1929. Kapetana Izija, čuvenog putujućeg vojnika plaćenika. Iako je bio prototip za mnoge druge stripske likove, za Peta Rajana iz *Terija i pirata*, na primer, pa čak i za Betmena, Izi se pojavio tek posle crno-belog *Tarzana* (Walker, str. 121–122).

Foster je 1928. imao trideset osam godina i za to vreme je bio star za reklamnog crtača. Prema podacima Uprave za socijalno osiguranje, prosečan životni vek muškarca je 1938. godine bio pedeset osam godina, tako da je Foster već bio prevalio srednje godine. Anketa velike reklamne agencije *Baten, Barton, Derstin i Ozborn* (BBDO) pokazala je da više 50% njihovog osoblja ima između dvadeset i dvadeset devet godina. Starosna diskriminacija bila je sasvim uobičajena, a agencije su otvoreno insistirale na tome da kandidati za posao budu „mladi ljudi“ (Marchand, str. 46). Za Fostera je crno-beli dnevni strip *Tarzan od Majmuna* isprva bio samo još jedan posao, a zbog

ozloglašenosti stripskih reklama verovatno ga nije ni rado prihvatio. Međutim, odbijanje nije dolazilo u obzir. Ipak, kao i kod svih drugih Fosterovih ilustracija za reklamne kompanije, umetnički kvalitet je ostao visok.

Crno-beli strip *Tarzan* izlazio je u formi dnevnog stripa. Ilustrovao ga je Hal Foster, a tekst je adaptiran prema romanu Ralfa V. Palmera. Ideja je potekla od Džozefa H. Niba, iz reklamne agencije *Kembel–Evald*. Strip je u Americi i Kanadi prvi put objavljen 7. januara 1929, istog dana kad i *Bak Rodžers* Dika Kalkinsa (1895–1962). Često se kaže da je taj datum rođendan avanturističkog stripa, pri čemu čast dele Foster i Kalkins, ali to nije sasvim tačno. Precizan datum prvog objavljivanja crno-belog stripa o Tarzanu, kao i datum prvog avanturističkog akcionog stripa sa odraslim glavnim junakom, bio je u novembarskom broju britanskog časopisa *Tit-bits*, koji je izašao dva meseca ranije.

Fosterov *Tarzan* je uglavnom bio u vidu ilustracija za knjigu, s pojedinačnim slikama koje su se nadovezivale na tekst koji je išao ispod njih (baš kao u Monahanovim

adaptacijama). Ipak, postoji nekoliko tabli koje su ilustrovane u nizu, kao što je čuvena slika Tarzana koji se bori s lavom u dnevnom stripu kojem je Džo Kjubert kasnije odao počast u svojoj stripskoj adaptaciji *Tarzana* (broj 1, *DC komiks*, 1972). (Vidi uvod Tomasa Jejtisa u: *Princ Valijant*, sedmi tom, 1949–1952.) Fosterov *Tarzan* se pojavio deset godina pre prvog broja *Ekšn komiksa*, u kojem je prvi put objavljen *Supermen*, i, iako je koncept ilustracije u nizu korišćen u stripovima od samog nastanka, tada su ilustracije u nizu prvi put primenjene u avanturističkom stripu za odrasle.

Neki savremeni poznavaoци stripa odriču Fosterovom crno-belom *Tarzanu* titulu prvog avanturističkog stripa za odrasle, ukazujući na to da: 1) strip nema oblake s tekstom; 2) predstavlja adaptaciju romana, dakle, nije originalna priča. Pošto sve ilustrovane priče spadaju u kategoriju ilustrovanih pripovesti, ti argumenti se, u osnovi, zasnivaju na vrlo strogoj definiciji umetničke forme stripa. Strip je u prvoj polovini dvadesetog veka bio medij u razvoju, pa sam, kada razmatramo dela najranijih autora, koji su

Ova slika mauntija koji pravi prtinu ispred sanki s psećom zapregom bila je prva slika mauntija koju je Foster završio i pomogla mu je da proda čitav koncept Nortvest papiru. Verzija tušem, s desne strane, nalazila se u kutiji šibica.

bili u prvim redovima razvoja vizuelnog jezika te umetnosti – naročito kad je reč o dizajnu – spremniji da prihvatim širu definiciju stripa, a ne užu. Kod Fosterovog *Tarzana* nije najznačajniji format samog stripa, niti nivo veštine uložene u njega, nego trajni i dugoročni uticaj tog stripa na sve ostale stripove i ilustracije od vremena kada je objavljen, pre više od osamdeset godina.

Foster je rekao da je video ilustracije Dž. Alena Sent Džona za knjige o Tarzanu tek pošto je nacrtao prve verzije crno-belog stripa (Schreiber). Odakle onda potiču njegove slike? Osim tri serijala nemih filmova o Tarzanu (1918–1921), u kojima je igrao Elmo Linkoln, postojao je i serijal nemog filma iz 1928, pod naslovom *Moćni Tarzan*, u kojem je igrao Frenk Meril. Foster je voleo da odlazi u bioskop, pa je moguće da je video bar neke od nastavaka sa Čarlsom Armstrongom, svojim prijateljem i kolegom u studiju *Palenske-Jang*. Takođe je verovatno da je Nib obezbedio Fosteru fotografije iz filma. Pošto je bi-lo predviđeno da se strip nadoveže na popularnost serijala, Nib je verovatno insistirao na tome da Tarzan iz filma i iz stripa vizuelno liče kako bi se što bolje prodavali.

Taj film se danas smatra izgubljenim. Sačuvano je, međutim, nekoliko fotografija, a imamo i serijal *Tigar Tarzan* iz

1929, u kojem je takođe igrao Meril, pa ga možemo uporediti s Fosterovom interpretacijom. Od haljetka od leopardove kože koji se nosi preko jednog ramena, preko trake za kosu, sve do izvanredno mišićavog tela glavnog junaka, Meril kao da je sišao s filmskog platna i ušetao na stranicu stripa. Fosterov Tarzan je interpretacija Merilovog, ali je lepši, plemenitiji, mišićaviji, u neku ruku ljudskiji. Foster je za generacije budućih strip-crtača stvarao konačnu ilustrovanu verziju gospodara džungle i počeo je da polaže temelj za to kako u stripu treba prikazivati odrasle muške junake. I ne znajući, Foster je istovremeno stvarao model za međunarodni vizuelni identitet *Nortvest papirne industrije*.

U knjizi *Pogled na sever*, Karal An Marling tvrdi da je „Hal Foster odabran za kampanju s mauntijem najviše zbog reputacije da uverljivo prikazuje muškarce u dobu koje je bilo posvećeno prefinjenom prikazivanju lepih devojaka“ (Marling, str. 29). To je ipak suviše pojednostavljeno tumačenje. Foster je oduvek tvrdio da je on drugorazredni umetnik i, osim u reklamnim kampanjama, njegova dela nikada nisu stizala u najprodavanije časopise tog vremena kakvi su bili *Saterdej ivning post*, *Kolijer* i *Lejdis houm džornal*, tako da zapravo nije bio nadaleko poznat. Osim toga, u

to vreme je bilo mnogo ilustratora koji bi s lakoćom crtali „prave“ muškarce. Bili su tu N. K. Vajet, Din Kornvel, Frederik Gradžer, Frenk Šunover, Klark Fej, Torn-ton Oukli, Dž. K. Lejendeker, Volter Bič Hamfri, Harvi Dan, Moris Bauer, Sol Teper, Norman Rokvel i Endru Lumis, koji su radili i predavali u Čikagu. Zašto je onda baš Foster odabran za toliko značajnu marketinšku kampanju? Zato što je bio jeftin, zato što je bio lokalac, zato što je bio Kanađanin koji ume da slika prirodu, a i zato što je znao da crta „prave“ muškarce.

Dvadesetih godina, uoči pada berze, prosečan godišnji prihod jedne porodice iznosio je nešto manje od 1.600 dolara, a plate rukovodilaca u marketingu nadmašivale su 5.000 dolara godišnje (Marchand, str. 37). Kada je u jesen 1930. pripremao svoj deo za *Nortvestovu* kampanju s mauntijem, Fransis (Frenk) Irvin Keš (1890–1947) imao je budžet od samo 500 dolara mesečno (Marling, str. 24). Poređenja radi, *Doul fud kompani* je na ivici bankrotstva, 1932. godine, pokrenuo nacionalnu kampanju s poznatim umetnicima koji su promovisali sok od ananasa, i to raspoložuci s milion i po dolara (Bogart, str. 162), tako da je godišnji budžet *Nortvesta* od 6.000 dolara za čitavu marketinšku kampanju bio veoma skroman. Pošto nije imao dovoljno

Nenaslovljena Fosterova ilustracija mauntija (1933). Ova slika se vidi iza Fostera dok radi na nedeljnoj stranici Tarzana (broj 143, 3. decembar 1933). Snimljeno u prostorijama studija Palenske-Jang, koje su se nalazile u kancelariji 1.402 zgrade Čikaškog moto-kluba. Tik kraj njih, u sobi 1.400, bila je čikaška kancelarija reklamne agencije Kembel-Evald, u kojoj je radio Džozef H. Nib, zvani Tarzan.

Nenaslovljena Fosterova slika mauntija (1931). Ovde Fosterov maunti izgleda kao da deli kalup s lordom Grejstokom. Slike iz Fosterovih privatnih albuma u periodu 1914–1916. pokazuju odakle mu detalji. (gore desno) Foster na slici nosi veslo i smotan šator preko ramena. (dole desno) Albumi su puni slika šume i vode. Ovde Foster sedi za krmom kanua, a Erik Bergman je na pramcu. (dole levo) Foster nosi kanu oko brzaka.

sredstava da se obrati najboljim umetnicima, pa ni najboljim drugorazrednim ilustratorima, kakvi su bili Džon Lagata, Kols Filips, Makleland Barkli ili Frederik Mizen, Keš se obratio Fosteru. To je bila srećna okolnost za Fostera budući da je Velika depresija trajala već godinu dana, povratak *Tarzanu* uslediće tek za dve godine, a osrednjih drugorazrednih crtača bilo je u izobilju.

Frenk Keš i saradnici su 1929. radili u kancelariji 1.206 tek otvorene zgrade *Čikaškog moto-kluba*, koja se nalazila u Ulici Ist saut voter. Samo dva sprata iznad njih, sprat ispod potkrovlja, u kancelariji 1.402, nalazio se studio *Palenske-Jang*. Zanimljivo je da je čikaška kancelarija reklamne agencije *Kembel-Evald*, za koju je radio Džozef H. Nib, bila tik kraj njih, u kancelariji 1.400 (Chicago Central Business and Office Building Directory, str. 82). Među korisnicima zgrade bili su Udruženje umetničkih direktora

Čikaga, *Brus pablišing kompani*, izdavači časopisa *Indastrijal arts*, reklamna agencija *Nelson-Vels-Tidman* i čikaška kancelarija *Saderland papirne industrije*. Prosto možete zamisliti Keša i Niba kako sede u studiju *Palenske-Jang* i piju sintetički džin koji je doskočio prohibiciji, spravljen da bi se primamili mogući klijenti, igraju pikado, stoni tenis, puštaju zmaja kroz prozor i listaju Fosterove stripove o Tarzanu. Priče tih velikih igrača zaista se gusto prepliću.

Foster nije bio nadaleko poznat, ali u Čikagu su ga svakako znali po reklamnim ilustracijama s temom prirode, kakve su bile one za *Junion Pacifik železnice*. Pomagalo je i to što je rođen u Kanadi i to što je svoj život lovca, ribara i vodiča mogao da potkrepí fotografijama. Kao što se vidi u ovom članku, a i u drugim publikacijama, Fosterovi foto-albumi sadrže mnoštvo fotografija snimljenih tokom njegovih ranih godina, a neke od njih su mu svakako pomogle da načini

ilustracije mauntija i šumske scene u *Princu Valijantu*.

Najzad, bilo je tu i trista tabli crno-belog stripa o Tarzanu, koji je izgleda privukao Kešovu pažnju. Ne dugokos, divalj Tarzan prikazan u stripu, nego podšišan, dobro građen, privlačan lord Grejstok čvrste brade, koji se pojavljuje pred kraj. Da, to je bio strip; ipak, bilo je jasno da je lord Grejstok onaj „pravi“ muškarac kakvog je želeo Keš. Zapravo, kada je Foster prešao na druge poslove, Keš je pokušao da nastavi s tim izgledom preteveši autorski tim *Tarzana*, pa je unajmio Alena Sent Džona, Berna Hogarta i Stadlija Oldama Barouza da crtaju nove ilustracije mauntija.

Za većinu nas, mit o Kraljevskoj kanadskoj konjičkoj policiji (KKKP) sastoji se od knjiga Zejna Greja – *Kralj Kraljevske konjičke* (1936), *Poručnik Preston s Jukona* (1938), *Dobričina Dadli* (1961) – ili čak od policajca Bentona Frejzera u seriji *Na jug* (1994). Ništa od toga nije uticalo na Fostera, očitó, ali u vreme kada je Keš

predložio svoju marketinšku kampanju *Nortvest papirnoj industriji*, romantična slika mauntija kao odvažnog, pouzdanog, poštenog zaštitnika zakona već je postojala u javnosti. U Sjedinjenim Državama, časopisi *Argosi*, *Bojz lajf* i *Misteri advenčers* već su imali naslovne strane koje su prikazivale mauntija kao čoveka od akcije ili, na naslovnoj strani časopisa *Lajf* od 28. juna 1923, kao privlačnog budućeg supruga. Kanadski autor Ralf Konor (pseudonim prečasnog dr Čarlsa Vilijama Gordona, 1860–1937) napisao je nekoliko široko popularnih romana, a postojao je i serijal knjiga o Renfruu Lorija Jorka Erskina (1894–1976), koji je doprineo idolizaciji mauntija kod mladih čitalaca. On je bio usamljeni rendžer, ali bez maske. On je bio privlačni policajac u uniformi koji „uvek uhvati nevaljalca“. On je bio ikona, a to je značilo da je bilo dovoljno da Keš prikaže mauntija

kako predstavlja proizvode njegovog klijenta da se te plemenite i časne osobine prenesu i na njega.

Keš nije mogao ni da pretpostavi koliko će marketinški prepoznatljiva postati slika mauntija. Postojali su filmovi o mauntiju, na primer *Jabači iz ravnice* (1910) i *Nomadi Severa* (1920), ali to nije bilo ništa u poređenju s *Rouz Mari* (1936), u kojem su glumili Nelson Edi i Džanet Makdonald, ili s *Konjičkom policijom severozapada* (1940) Sesila B. Demila, s Garijem Kuperom i Madlen Kerol. Maunti je u Americi bio toliko prepoznatljiv da je čak i Širli Templ glumila u filmu pod naslovom *Suzana s mauntijima* (1939). Popularnost filmova s mauntijima dostigla je vrhunac tridesetih godina, ali junaci u crvenim uniformama pojavili su se u više od dvesta pedeset filmova početkom i sredinom dvadesetog veka (Dawson, str. 44–48).

Proizvodnja roto-papira bila je industrija koja se naglo razvijala početkom i sredinom dvadesetog veka. Između 1920. i 1961, proizvodnja se povećala za 600% (Guthrie & Iulo, str. 2). Ipak, 1930. godine je Velika depresija razorila sve privredne grane, pa i proizvodnju papira. U vreme ekonomske krize, *Nortvest papirna industrija* iz Kloketu u Minesoti bila je usred izgradnje skupe nove mašine za ofset štampu koja je trebalo da proradi 1931. Suočen sa ograničenim prisustvom na tržištu i sve većim troškovima, I. L. Gartland, direktor prodaje *Nortvest papirne industrije*, otvorio je kancelariju u Čikagu, na Vaker drajvu, u želji da nekako promoviše svoju kompaniju (Marling, str. 24). Igrom slučaja, zgrada Čikaškog moto-kluba u kojoj su radili Keš i Foster (a koja će 1986. dobiti ime Vaker tauer) bila je tek malo dalje niz ulicu.

Keš je pre ekonomske krize bio potpredsednik *Rodžersa i kompanije*, pa je imao iskustva u reklamiranju. Odabrao je mauntija ne samo zato što konjički policajac predstavlja poštenje i pouzdanost nego i zato što crvena dolama iziskuje vrhunac veštine u štampi. U to vreme, štampari su imali na raspolaganju mnogo manje tipova boje nego danas, a crvena nije bila među njima, pa je štampanje crvene boje bilo najbolji test za to koliko je dobar papir i koliko dobro štampari mogu da kontrolišu postupak štampe. Za crvenu je korišćena kombinacija magente i žute, ali magenta je „prljav“ pigment koji sadrži dosta sive. Za ofset štampu, kakvu je koristio *Nortvest papir*, to je značilo odabir precizne količine magente preko unapred naštampanog žutog mastila, ili, u slučaju potrebe za bojom na određenom mestu, prethodno mešanje crvene boje na licu mesta. U oba slučaja, papir je morao biti najboljeg kvaliteta, inače se mastilo ne bi valjano primilo i boja bi postala neugledna smeđa.

U januaru 1931. godine, Keš je otišao u upravu *Nortvest papirne industrije* u Kloketu, gde su se on i Gartland sastali s direktorom Vilijamom Kenedijem. Tokom sastanka, Keš je izvadio Fosterovu sliku mauntija kako pravi prtinu ispred sanki s psećom zapregom i objasnio svoj marketinški plan. To je bio odličan taktički potez i Kenedi je uvideo da će to izdvojiti njegovu kompaniju iz mora sličnih, pa je angažovao Frenka Keša i saradnike kao reklamnu firmu za *Nortvest papir* (Marling, str. 24).

„Praznične čestitke“ (1939). Jedan od razloga za to što su Fosteru odabrali za rad na mauntijima bilo je to što je živeo u Kanadi i radio kao lovački i ribolovački vodič. Ovo su fotografije pripadnika plemena Odžibve, snimljene u rezervatu Vajtdog. Obratite pažnju na arhitekturu vrata na prvoj fotografiji i na zgrade u pozadini na drugoj. Uz to, na drugoj fotografiji se vidi Fosterov kolega i prijatelj Erik (Hajnrnih Erih) Bergman s psećom zapregom. Snimljeno oko 1914.

Uostalom, *Nortvest papirna industrija* je prodavala svoje proizvode i usluge drugim firmama. To znači da su poslovali s preduzećima, ne u maloprodaji, a u vreme kada su preduzećima upravljali i gazdovali uglavnom muškarci, slika fizički spremnog junaka belca odgovarala je njihovom senzibilitetu.

Tokom prvih nekoliko godina, Foster je bio jedini umetnik u kampanji *Nortvest papirne industrije*. Fosterovi mauntiji bili su pomalo nalik na Tarzana, ali uglačani i blistavi, pomalo kao Lejendekеров *arou* model košulja, ali s primesom odvažnosti. Zanimljivo, ubrzo po početku kampanje s mauntijem, 3. januara 1932, pojavila se epizoda *Tarzana* – nedeljna tabla u boji, neka vrsta pauze u priči – u kojoj je Tarzan prikazan u vrlo „mauntijevskom“ izdanju, u crvenom sakou za lov na lisice, jahačim pantalonama, uglačanim čizmama i s podšišanom kosom.

Treba primetiti da je, pre dolaska u Čikago, Foster iz prve ruke upoznao mauntije tokom generalnog štrajka 1919. u Vinipegu, koji je kulminirao Krvavom subotom. Vođe štrajka su smestile štab u zgradi Industrijskog biroa i trgovačke komore Vinipega – u kojoj je i Foster pohađao umetničku školu. Posle mesec dana štrajka, vođe su uhapšene, a Konjička policija je, s nekoliko stotina pripadnika specijalne policije, razbila proteste. Kad se gužva smirila, dvojica štrajkača ostala su mrtva, a više od trideset ih je ranjeno. Rođenje Fosterovog drugog sina neposredno pred Krvavu subotu, politički nemiri i posleratna depresija doprineli su Fosterovoj odluci da se preseli u Čikago (Kane, str. 45–47). Slična situacija se odigrala 1931. u Estevanu, u pokrajini Saskačevan, gde su pripadnici Konjičke policije ubili troje ljudi, ali izgleda da ti

Na ovoj ilustraciji iz četrdesetih godina, Foster koristi isti stil crtanja kao u *Princu Valijantu*. Kad biste mauntija zamenili Valom, ilustracija bi se vizuelno uklopila maltene na bilo koju stranicu stripa.

negativni incidenti nisu omeli kampanju s mauntijima. Ako je Foster i zadržao neke rezerve prema KKKP-u, to se svakako nije videlo na njegovim slikama.

Upadljivo je da na Fosterovim slikama mauntija nedostaje monogram „PY“, oznaka agencije *Palenske-Jang*, koji je inače bio obavezan, uz njegov potpis, na svemu što je radio za tu agenciju, pa i na stripovima o Tarzanu. Uz to, Piter F. Spuner, kustos Muzeja „Tvid“, veruje da su svi umetnici koji su učestvovali u reklamiranju *Nortvest papirne industrije* bili slobodnjaci (Spooner, 2013). Pošto nije bio partner kod *Palenske-Janga*, pošto nema monograma „PY“ na njegovim slikama i pošto su svi drugi umetnici bili slobodnjaci, logično je zaključiti da je i Foster na toj kampanji radio kao slobodni umetnik.

Kad su zaduženja u vezi s *Tarzanom* u boji i *Princem Valijantom* zauzela najveći deo Fosterovog vremena, Keš se okrenuo drugim crtačima kako bi ispunio potrebe *Nortvesta*. Između 1930. i 1971. godine, Foster je, s još petnaest umetnika, stvorio više od četiristo umetničkih dela za kampanju s mauntijem. Kao što smo već rekli, Keš je unajmio crtače *Tarzana*, Dž. Alena Sent Džona, Berna Hogarta i Stadlija Oldama Barouza, kako bi nastavili s „pravim muškim“ izgledom mauntija. Ipak, najznačajniji umetnik koji je, posle Fostera, ostavio trajni beleg na toj kampanji nije bio crtač. Arnold Friberg (1913–2010) studirao je s Normanom Rokvelom kod Harvija Dana, koji je opet bio student Hauarda Pajla, oca američke ilustracije. Friberg je bio sjajan umetnik, najpoznatiji po ilustracijama za Knjigu Mormonovu, po crtežima u pretprodukciji za monumentalni film Sesila B. Demila *Deset božjih zapovesti* (za to je bio i nominovan za Oskara) i po remek-delu *Molitva u Veli Fordžu*, slici koja prikazuje generala Džordža Vašingtona kako se moli u snegu. Friberg je od 1937. do 1970. načinio više od dve stotine ilustracije za *Nortvest* i zbog toga je jedini Amerikanac koji je ikada proglašen počasnim članom Kraljevske konjičke policije.

Postoji značajna knjiga o umetnosti kampanje s mauntijem za *Nortvest*. Nažalost, *Pogled na sever* Karal An Marling sadrži ozbiljne greške u biografiji Hala Fostera. Marling je Fosterovu istoriju

Dva crteža iz nedeljnog stripa o Tarzanu od 3. januara 1932. Foster je nastavio da crta Tarzana 27. septembra 1931. Ova stranica prikazuje Tarzana kako učestvuje u lovu na lisice. Na kraju je spasio lisicu. U vreme kad je ova stranica objavljena, Foster je radio na kampanji s mauntijem već dve godine. Ovde Tarzan izgleda kao da je pripadnik Kraljevske kanadske konjičke policije.

zasnovala na apokrifnoj priči da je on nekada radio za Dž. Alena Sent Džona. To je izmišljena anegdota, odštampana u fanzinu ERB, a sam Foster ju je negirao 1969. godine, u intervjuu sa istoričarem stripa Fredom Šrajberom, koji je objavljen u devetom broju časopisa *Nemo*, oktobra 1984. Pun tekst intervju je ponovo objavljen u prvom tomu *Princa Valijanta*, 1937–1938. Karal An Marling takođe tvrdi da je Foster napustio reklamnu industriju kad je počeo da ilustruje *Tarzana* u boji 1931, što je takođe pogrešno budući da su taj strip naručili iz studija *Palenske–Jang*, za koji je on i dalje radio. Tek posle početka *Princa Valijanta* 1931. godine, Foster se u neku ruku povukao iz sveta reklame, ali crtao je mauntije sve do početka četrdesetih godina. Za tačne biografske podatke o Fosteru najbolje je uzeti knjige *Hal Foster: princ ilustratora* (Hal Foster: Prince of Illustrators, Vanguard, 2001, 2010), *Sveobuhvatni vodič kroz Princa Valijanta* (*The Definitive Prince Valiant Companion*, Fantagraphics, 2009) i druge tomove u ovoj seriji.

Osim toga, u *Pogledu na sever* se pet slika pripisuje Polu Prolu, a te slike su nedavno opet bile predmet proučavanja. Dokumentacija koju je doskorašnji kustos Piter F. Spuner otkrio u Muzeju „Tvid“ u Dulutu, u Minesoti, ukazuje na to da se pogrešno pripisivanje autorstva odigralo pre nego što je muzej pribavio kolekciju 1979. godine. U svih pet slučajeva, konačna verzija ostala je nepotpisana, a slike se nisu ponovo proučavale sve do pisanja ovog teksta. Jedan rad, *Maunti s vevericom*, svakako je Fosterov, budući da se na otisku vinjete pojavljuje njegovo ime. Fosteru je naknadno pripisana još jedna slika, čija kopija se čuva u muzeju, u okviru Fosterove kolekcije, katalogizirana s drugim njegovim ilustracijama mauntija. Ostale tri slike su tehnički i stilski u skladu s Fosterovim sposobnostima, a ljudske figure imaju lakoću koja odgovara Fosterovoj ruci i koje nema u Prolovim delima. Posle ponovnog proučavanja tih pet slika i nedavnog otkrića nekatalogiziranih otisaka, istoričari umetnosti danas ponovo procenjuju i proširuju Fosterovu ulogu u nastanku slika za kampanju s mauntijem *Nortvest papirne industrije*.

Danas su slike mauntija zaštićene u celom svetu, a o tome se stara najstroži mogući tim – advokati kompanije *Volt*

Dizni. Godine 1995, „sveobuhvatni program čuvanja zaštitnog znaka“ dao je *Diznju* marketinška prava na sliku pripadnika Kraljevske kanadske konjičke policije, tako da je strana, internacionalna korporacija postala zadužena za simbol morala i društvenog poretka jedne zemlje. Ta prodaja mauntija ne tiče se samo slika na majicama, plišanim igračkama i dečjem rublju, nego i očuvanja čuvene slike i, putem licenciranja, „stvaranja dobiti za policijske snage“ (Dawson, str. 165–168). Da su takva ograničenja postojala 1930. godine, Keš, *Nortvest papirna industrija* i Foster nikada ne bi bili u prilici da stvore jednu od najdužih i najuspešnijih reklamnih kampanja dvadesetog veka. Iako su Fosterove slike mauntija kasnije nadmašila dela velikog Arnolda Friberga, on ne samo što je prvi umetnik koji je ilustrovao avanture tog slavnog junaka za *Nortvest papirnu industriju* nego je i jedini rođen u Kanadi.

Posebno zahvaljujem: Kamili V. Doran, Karli Najhus i Piteru F. Spuneru iz Muzeja „Tvid“; Rejčel Martin i Abi Parento iz Istorijskog društva Okruga Karlton; Keli Barns i Nen O’Konor iz agencije *Lou–Kembel–Evald*; Džalin Grouv; Džejmsu Steranku; Dž. Dejvidu Sperloku; Reju Vorku; Sidu Vajskirhu; Lisi Šoblaski i drugim bibliotekarima-istraživačima iz Biblioteke „Njuberi“ u Čikagu.

LITERATURA

- Anonymous (1930). *Chicago Central Business and Office Building Directory*. Chicago: The Winters Publishing Company.
- Barrett, Robert R. (2002). *Tarzan of the Funnies*. Holt, Michigan: Mad Kings Publishing.
- Bogart, Michelle H. (1995). *Artists, Advertising, and the Borders of Art*. Chicago: The University of Chicago Press.
- Dawson, Michael (1998). *The Mountie from Dime Novel to Disney*. Toronto: Between the Lines.
- Guthrie, John A. & Iulo, William (1963). *Some Economic Aspects of the Pulp and Paper Industry*. Seattle: The Northwest Pulp and Paper Association.
- Kane, Brian (2001). *Hal Foster: Prince of Illustrators*. Lakewood, New Jersey: Vanguard Productions.

Marchand, Roland (1985). *Advertising the American Dream: Making Way for Modernity, 1920–1940*. Berkeley: University of California Press.

Marling, Karal Ann (2003). *Looking North: Royal Canadian Mounted Police Illustrations, The Potlatch Collection*. Afton, Minnesota: Afton Historical Society Press.

Schreiber, Fred (2009). “An Interview with Hal Foster.” *Prince Valiant*, Vol. 1: 1937–1938. Seattle: Fantagraphics.

Schwarz, Ted (1985). *Arnold Friberg: The Passion of a Modern Master*. Flagstaff, Arizona: Northland Press.

Spooner, Peter F. (2013). Lična elektronska prepiska.

Walden, Keith (1982). *Visions of Order*. Toronto: Butterworths.

Walker, Brian (2004). *The Comics Before 1945*. New York: Harry N. Abrams.

Prince Valiant

IN THE DAYS OF KING ARTHUR
by Harold R. Foster

ROBERT CRNI NE DAJE NI TRENUTKA PREDAHA SVOJIM RATNIM NEIMARIMA... GOTOVO SVAKOG DANA, PONEKA NOVA MAŠINA STIŽE DA SVOJE KRVAVE ISPLJUVKE SRUČI NA ZIDINE ZAMKA!

IZA RAZRUŠENIH ZIDINA ZAMKA, RUJ FULKE SRČANO SE BORI, ALI REDOVI BORACA NA OBE STRANE SVAKOG DANA SVE SU TANJI.

JEDNO JEDINO MESTO U ČITAVOM ZAMKU JE BEZBEDNO... MALENI VRT U KOJEM IZMORENI KAPETANI KRADU POKOJI TRENUTAK PREDAHA... I TU MLAĐANA SER RUJEVA KĆI, ŠIROM OTVORENIH OČIJU, OSLUŠKUJE RATNE PRIČE.

ZLOKOBNA PUKOTINA UKAZA SE NA GLAVNOM ZIDU, PRETEČI DA SE, VEOMA BRZO, PROŠIRI DOVOLJNO ZA UPAD NAPADAČA. „AKO ODMAH NE ZAUSTAVIMO BALESTRE“, REČE VAL, „UBRZO ĆEMO OVDE, U ZAMKU, IMATI LEPU BITKU!“

PRED SAMO SVITANJE, JEDNA SE TAJNA VRATA OTVORIŠE I VAL POVEDE GRUPU OČAJNIH KONJANIKA U MRKLI MRAK.

OSIM NEKOLICINE, SVI SE VRATIŠE, ALI ZA NJIMA OSTA NEBO CRVENO OD PLAMENA ŠTO PROŽDERA NEPRIJATELJEVE RATNE SPRAVE!

TOKOM NAPADA, UHVATIŠE I JEDNOG OD NEPRIJATELJSKIH VOĐA... ALI, KAD SVANU I DAN MU OBAŠJA LIK, ČU SE UZBUPEN GLAS: „PA TO JE ADRIJEN, ROBERTA CRNOG SIN!“ „KAKAV ZGODITAK!“, UZVIKNU SER RUJ.

ALI SA PROZORA SE ZAČU JEDAN DRUGI, ŽALOSTIVI GLAS: „ADRIJEN! OH, MOJ ADRIJEN!“

SPALJIVANJE RATNIH SPRAVA, KAO I ZAROBLJAVANJE NJEGOVA SINA ADRIJENA, JOŠ VIŠE, MEĐUTIM, DOPRINELO JE TVRDOJ REŠENOSTI ROBERTA CRNOG DA SVOJU VOJNU PRIVEDE USPEŠNOM KRAJU.

SVESTAN DA PREGRADNI ZID SAMO ŠTO NIJE POPUSTIO, ON NAREDI DA SE DEJSTVO SVIH PREOSTALIH RATNIH MAŠINA USMERI NA TU SLABU TAČKU ODBRANE!

I ZAISTA, UZ ZAGLUŠNI TRESAK, ZID SE RUŠI! PRED NAPADAČIMA JE, KONAČNO, SLOBODAN PUT U ZAMAK!

ALI TAMO GDE NAPADAČ BEŠE OTVORIO PROLAZ I GDE SE OČEKUJE NAJŽEŠĆI NAPAD, SER RUJ POSTAVLJA SVOG DRAGOCENOG ZAROBLJENIKA! „NEKA SADA ROBERT CRNI KRENE U NAPAD!“, UZVIKUJE ON.

IPAK, NEKIM ISTINSKIM ČUDOM, MLADI ADRIJEN IZBEGAVA SMRT PRED SMRTONOSNIM OBLAKOM STRELA ŠTO DOLEČU SA SVIH STRANA! ALI ONO NEOČEKIVANO TEK DOLAZI!

RAME UZ RAME, PRINC VALIJANT, RUFUS REGAN I JARL EGIL STAJU PRED NAPADAČE... O DELIMA NJIHOVIM MENESTRELI ĆE TEK PEVATI U GODINAMA ŠTO DOLAZE!

MRŽNJA, POŽUDA I GORDOST MOGU NADAHNUTI LJUDE NA JUNAČKA DELA... ALI TO MOŽE I LJUBAV!

SRED ZADAH KVI I ZNOJA, DO VALA ODJEDNOM DOPRE SLABAŠAN TRAG DIVNOG MIRISA... SMRTONOSNIM ZAMAHOM ODBIJAJUĆI NEPRIJATELJA ISPRED SEBE, ON SE OBAZRE KRAJICOM OKA...

... I UGLEDA DIVNU KĆER RUJA FULKEA KAKO OPASUJE SEBE LANCIMA ŠTO VEŽU ADRIJENA, SINA ROBERTA CRNOG!

Prince Valiant
 IN THE DAYS OF KING ARTHUR
 BY HAROLD R. FOSTER

PRINC VALIJANT ODSUPI SA METE, I ROBERT CRNI, SKRENUVŠI POGLED SA SVOG SINA, ZAGLEDA SE U LICE ČOVEKA KOGA SMRTNO MRZI. RUJ FULKE, OSMOTRIVŠI OŠTRO SVOJU KČER, UZVRATI POGLED SVOM PONOSNOM NEPRIJATELJU. UŽASNA GRAJA BITKE LAGANO ZAMRE, I TELA DVOJICE VOĐA SVE SE VIŠE OPUŠTAJU. A ONDA ZAZVONI JASAN VALOV GLAS: „PA ONDA“, UZVIKNU ON, „DA NASTAVIMO SA ŽETVOM SMRTI I OHOLOSTI!“

„VAS DVOJICA KOČOPERNIH JUNAKA NE MOŽETE SVOJU MRŽNJU OKONČATI JEDNOM JEDINOM BITKOM, JER ĆE I VAŠI POTOMCI NASTAVITI DA SE OGLEDAJU SVE DO KONAČNOG ISTREBLJENJA!“

„AKO MI DOZVOLITE, SAVETOVAO BIH DA PUSTITE OVO DVOJE MLADIH DA SAMI REŠE VAŠ SPOR!“

BEZBROJ JE STIHOVA ISPISANO I BEZBROJ PESAMA ISPEVANO O MLADJOJ GOSPI KOJA DRAGOVOLJNO UPE U LANCE KOJIMA BEŠE OKOVAN NJEN LJUBLJENI...

AL' PREOSTADE I NA STOTINE UĐOVICA I SIROČADI KOJI NE DOŽIVEŠE DA VIDE SREĆAN KRAJ I NE NAPOŠE U BOJU NIMALO LEPOTE! DA LI STOGA ŠTO NISU IMALI SLUHA ZA POEZIJU?

SIGURD HOLEM IZNEVERIO JE ZAKONE TULE: SLOBODNE LJUDE PRETVARA U SVOJE ROBLJE! PRINC VALIJANT, SA SVOJIM PRIJATELJEM RUFUSOM I DVADESET VOJNIKA, STAVIO JE TVRĐAVU POD OPSADU. ALI ČITAVA BI IM VOJSKA BILA POTREBNA PROBIJU TVRDE ZIDOVE TVRĐAVE I SLOME SIGURDOV OTPOR.

VAL JE STRPLJIVO OBILAZIO ZIDINE TVRĐAVE, TRAŽEĆI U NJIMA SLABU TAČKU... ZIDOVU SU ODVEĆ VISOKI, POTOK ŠTO SNABDEVA TVRĐAVU VODOM NEMOGUĆE JE SKRENUTI S NJEGOVOG TOKA, A POKUŠAJ VERANJA PREKO LITICA BIO BI ČISTO SAMOUBISTVO!

I BAŠ U ČASU KAD SU ISPITIVALI LITICU OD KLIZAVE ILOVAČE KOJA JE ŠTITILA TVRĐAVU SA ZADNJE STRANE, RUFUS, KOJI TEK NEDAVNO BEŠE PRIMIO HRIŠĆANSKU VERU, NAVEDA BIBLIJSKU PARABOLU O JEDNOJ KUĆI ŠTO BEŠE SAZDANA NA PESKU I DRUGOJ PODIGNUTOJ NA STENOVITOM TLU!

ČITAVOG DANA VREDNO SU SASTAVLJALI ŠTIT OD DEBELIH BRVANA I, KAD SE NOĆ SPUSTI, HITRO GA POSTAVIŠE UZ LITICU... U ZORU SE PRVA KIŠA STRELA I KOPALJA SRUČI NA VALOVE LJUDE, A ONI SE RAZBEŽAŠE NA SVE STRANE U TOBOŽNJOJ PANICI!

SLEDEĆE VEČERI, MEĐUTIM, VRATIŠE SE I STADOŠE PREKOPAVATI TUNEL, ODBACUJUĆI ZEMLJU U POTOK KAKO BI NJIHOV POSAO OSTAO NEPRIMEĆEN...

ALI, IAKO JE TUNEL NAPREDOVAO, VALOVI LJUDI SE POBUNIŠE... MUŽEVI KOJI UŽIVAJU U ČISTOJ RADOŠTI BORBE UŽASAVAJU SE I NA SAMU POMISAO DA RIJU KROZ ILOVAČU, UZ SABLASNU SVETLOST BUKTINJA!

STOGA VAL POZVA SELJANE IZ OKOLNIH KRAJEVA, KOJI S RADOŠĆU PRIHVAĆIŠE DA PREDUZMU SVAKO DELO KOJE ĆE IH KONAČNO OSLOBODITI SIGURDOVE TIRANIJE!

SIGURD HOLEM SE SAMO PREZIRIVO NASMEJAO KADA JE VAL SA SVEGA DVADESET RATNIKA STAVIO NJEGOVU TVRĐAVU POD OPSADU... TAJ TIRANIN BEŠE VRLO SPREMAN DA BRANI SVOJE ZIDINE, ALI SE DUGO NIŠTA NIJE DESILO... I TA MU SE TIŠINA UČINI KAO NAJZLOKOBNIJA PRETNJA!

DOTLE, U ŠUMI, PREDUZIMLJIVI SELJANI OBARAJU DRVEĆE I DELJU IZ NJIH DEBLA ODGOVARAJUĆEG OBLIKA.

POD ZAŠTITOM NOĆI, DEBLA BEHU UNETA U TUNEL I POSTAVLJENA DA DRŽE TAVANICU I ZIDOVE...

POPUT KRTICA, LAGANO SE USPINJUĆI, VALOVI LJUDI SU KOPALI PROLAZ ISPOD TVRĐAVE, S NAMEROM DA DOSEGNU DO POTOKA S NJENE DRUGE STRANE.

VAL JE SVE VREME BIO NA ČELU, DA VLASTITIM PRIMEROM OHRABRI SVOJE PREPLAŠENE LJUDE... JER STRAH IH PROŽIMA OD OVOG PODZEMNOG POSLA! I NAPOKON! PRI TREPERAVOJ SVETLOSTI BUKTINJE, JEDAN TANAK MLAZ VODE PROBI SE KROZ ILOVAČU... I VAL UZVIKNU REČI UPOZORENJA!

VAL I NJEGOVI LJUDI TRKOM POHITAŠE I IZJURIŠE U SVEŽU, PROHLADNU NOĆ... U SAMO PRASKOZORJE, PRAVA BUJICA TAMNE, PRLJAVE VODE POKULJA IZ TUNELA...

SIGURD IZIĐE DA POGLEDA ŠTA SE TO ČUDNO ZBIJA S NJEGOVIM POTOKOM... KOJI VIŠE NE TEČE OKO NJEGOVIH ZIDINA! IZ NEKOG RAZLOGA, VODA POTOKA NESTAJALA JE U JAMI ISPOD ZIDINA NJEGOVE TVRĐAVE... A JAMA SE SVE VIŠE ŠIRILA!

DOK SU POSMATRALI KAKO SE VODA SVE DUBLJE PROBIJA ISPOD TVRĐAVE, VAL SE OBRATI RUFUSU: „POĐIMO SADA, I NA-OŠTRIMO SVOJE ORUŽJE... SUTRAŠNJI DAN DONEĆE NAM MNOGO POSLA!“

1
ZAKLONJEN IZA SVOJIH VISOKIH, TVRDIH ZIDINA, SIGURD HOLEM UPUĆUJE
POGRDJE I KLETVE PRINCU VALIJANTU I NJEGOVOJ DVADESETORICI VOJNIKA...
A ONDA, ODJEDNOM, POD NJEGOVIH NOGAMA ZIDINE STADOŠE PUCATI I
OGROMNI KAMENI BLOKOVİ SURVAŠE SE U DUBINU!

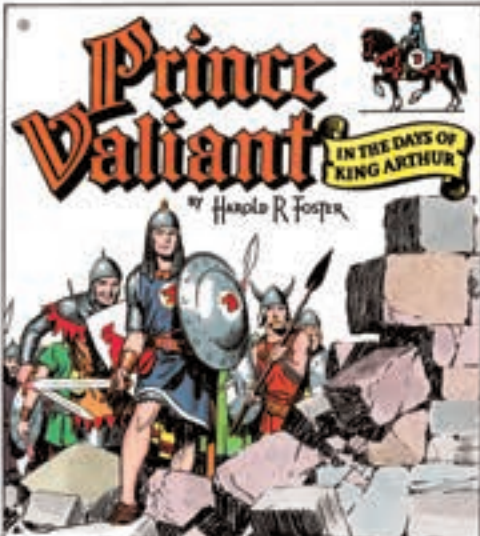

3
DOK SE PRAŠINA SLEŽE, VAL IZVLAČI RASPEVANI MAČ I PRELAZI PREKO
RUŠEVINA. IMA NEKA NERAŠČIŠĆENA POSLA SA SIGURDOM HOLEMOM!

2
SIGURD HOLEM BEŠE IZGRADIO SVOJU TVRĐAVU NA VISOKOM BRDU OD ILOVAČE,
IZAZIVAJUĆI NEPRIJATELJE DA NASRNU NA NJENE TVRDE ZIDINE... VAL SE, MEĐU-
TIM, DOSETI DA U ILOVAČI PODNO TVRĐAVE IZDUBI TUNEL I U NJEGA SKRENE
VODU IZ POTOKA KOJI PROTIČE KRAJ TVRĐAVE! NIJE VIŠE BILo NIŠTA POTREBNO
DOLI DA SA SVOJIM LJUDIMA STRPLJIVO POČEKA DA VODA PRETVORI ILOVAČU U
MULJ I ODNESE GA SVOJIM TOKOM!

A POTOM SE JAVI ZLOSLOTNA BUKA... ČINILO SE KAO DA SE KULE TVRĐAVE STA-
DOŠE LAGANO KRETATI... POTMULA BUKA PRETVORI SE U UŽASAN TRESAK I ČITAVU
TVRĐAVU PREKRI GUST OBLAK PRAŠINE!

PRED OČIMA MU SE UKAZA PUSTOŠ. ČINILO SE KAO DA SE ČITAVA TVRĐAVA SURVALA U PONOR ŠTO GA BEŠE NAČINILA VODA PROPUŠTENA KROZ TUNEL.

ALI MEĐU BRANIOCIMA TVRĐAVE NE BEŠE OSTALO NIMALO VOLJE ZA BORBOM... POSRĆUĆI, IZUBIJANI I NASMRT PREPLAŠENI, STADOŠE DA MILE IZ RUŠEVINA, SA RUKAMA DIGNUTIM UVIS U ZNAK PREDAJE.

PRAŠINA SE NAPOKON SAMA RAZIĐE, I PODNO RUŠEVINA, POSLEDNJEG OSTATKA NEGDA ZLOGLASNOG RAZBOJNIČKOG GNEZDA, STAJAŠE S ISUKANIM MAČEM SIGURD HOLEM, SPREMAN DA SE SUOČI S VALOM!

I U MUKLOJ TIŠINI, DVOBOJ ZAPOČE! SAMRTO MIRAN, OKRETAN I IZDRŽLJIV, NA JEDNOJ STRANI VAL, A NA DRUGOJ SIGURD, MOĆAN BORAC, KOJI JOŠ NIKAD U SVOM JUNAČKOM ALI I BEZOBZIRNOM ŽIVOTU RATNIKA NE BEŠE DOŽIVEO PORAZI!

VAL JE PRINUĐEN NA ODBRANU, POVLAČI SE PRED ŽESTOKIM I NEMILOSRDNIM SIGURDOVIM NAPADIMA... ALI POSTEPENO SIGURD, NEPOBEDIVI RATNIK KOJI SNAGOM MIŠICA BEŠE PROKRČIO PUT DO MOĆI, STADE DA PLAĆA ZLOUPOTREBU TE MOĆI... BORAC KOJI JE U POSLEDNJE VREME ODVEĆ ČESTO DIZAO PEHAR SHVATI DA MU U TELU VIŠE NEMA DOVOLJNO SNAGE DA UPRAVLJA MAČEM...

SADA VAL KREĆE U NAPAD, DOK MU MAČ SEVA KAO MUNJA, I SIGURD, ZASLEPLJEN ZNOJEM I GUBEĆI DAH, PADA NA TLO... GOTOVO ISTOG ČASA, ZAČU SE OPOMINJUĆI KRIK!

VAL SKOČI UNAZAD, ALI SIGURD, ODVEĆ IZMOREN, OSTADE GDE SE ZATEČE... I NESTADE U PONORU ŠTO SE OTVORI POD NJIM, S POSLEDNJIM OSTATKOM SVOJE NEKADAŠNJE TVRĐAVE!

POBEDNICI POTOM NAPUNIŠE SVOJE PEHARE I ISPIŠE POSLEDNJU ZDRAVICU, ALI NE SIGURDU TIRANINU, VEĆ SIGURDU, SJAJNOM RATNIKU, KAKAV NEGDA BEŠE!

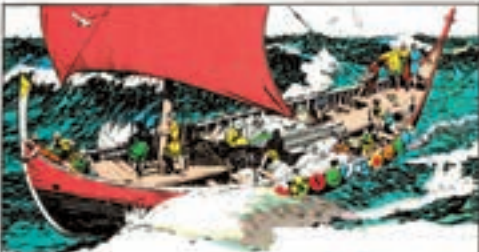
PRINC VALIJANT SE PO OBAVLJENOM POSLU KONAČNO VRATI KUĆI I, PO REDU VAŽNOSTI, POBRINU SE ZA SVOG KONJA, POLJUBI SVOJU SUPRUGU, MALO SE IZBUBETA S ARNOM I UZE U NARUČJE BLIZNAKINJE... TEK POTOM DOPUSTI ALETI DA MU PREVIJE RANE.

1

KONAČNO, ODMORAN I OSVEŽEN, UPUTI SE MLADOM ARFU DA PROVERI KAKO NAPREĐUJE ISTORIJA TULE... „A KAKO DA PIŠEM O VAŠIM DELIMA KAD NEPRESTANO TUMARATE UNAOKOLO?“, PRIGOVORI MU MLADIĆ. „SMIRITE SE MALO, SEDITE I PRIPOVEDAJTE MI KAKO STE PONOVO ZADOBILI KRALJEVSTVO TULE!“

2

„BEŠE TO VEOMA JEDNOSTAVNO“, ZAPOČE VAL NEMARNO. „MOG OCA, KRALJA AGUARA, U IZGNANSTVU SPOPADE NEMIR, TE REŠISMO DA ZAPLOVIMO PUT STAROG DOMA!“

3

„ISKRCASMO SE SA SAMO DVADESETAK RATNIKA... 'ZADOBIĆEMO PONOVO KRALJEVSTVO ILI SVI IZGINUTI!', UZVIKNU MOJ OTAC, SPALJUJUĆI BROD KOJIM SMO STIGLI.“

„UZDIGOSMO ZASTAVU SA ZNAKOM PASTUVA I NAROD TULE, SIT SLIGONOVE TIRANIJE, STADE SE OKUPLJATI OKO TOG SIMBOLA PRAVDE!“

„SLIGON BEŠE KRUNU ZADOBIO IZDAJSTVOM I, KAKO NJEGOVA MOĆ STADE SLABITI PRED OBEĆANJEM O SLOBODI, ON ZATRAŽI PRIMIRJE!“

„I TAKO IZABOH PRED SLIGONA, VEROLOMNIKA, DA SE DOGOVORIMO O USLOVIMA NJEGOVE PREDAJE, I ON REČE: 'KRALJEVSTVO TULE UZEH SILOM I SILOM GA DRŽAH. ALI UMORAN SAM VEĆ OD SILE, OD SUROVOSTI, OD IZDAJE I OD OSTALIH SUMNJI. SVUD OKO MENE SU UDVORICE SA SLATKIM REČIMA NA USNAMA I MRŽNJOM U POGLEDIMA, I ZAISTA STRAHUJEM OD TIH ŠAKALA ODEVENIH U SVILU I KADIFU! POBI I RECI SVOM OCU, ZAKONITOM KRALJU, DA SAM SPREMAN NA TRAMPU: DAJEM MU KRALJEVSTVO TULE ZA ONO OSTRVCE U ENGLSKIM MOČVARAMA GDE JE PROVEO DUGE GODINE IZGNANSTVA!“